

ORIGIN
'warn'.

monitor

thing. 2 a software

duties. 3 a software

picture for use

*Kritično razmišljanje in
postavljanje pravih vprašanj*

Kritično razmišljanje

Pomoč pri:

- kritični oceni besedila,
- kritični oceni govora ali predavanja,
- oblikovanju argumenta,
- oblikovanju besedila,
- participaciji v razredu.

Kritično razmišljanje temelji na **ozaveščanju** niza med seboj povezanih vprašanj, sposobnosti in želji po spraševanju in odgovoru v določenem času.

Kritično razmišljanje

- kritičen = opazovati, premisliti, vrednotiti
- kritičen ≠ iskati slabosti in napake

Veščine kritičnega razmišljanja

Praksa, ki se je lahko naučimo.

Pomagamo si s postavljanjem pravih vprašanj.

1. O čem govori tekst in kakšni so zaključki?
2. Kakšni so razlogi?
3. Katere besede so dvoumne?
4. Kakšni so vrednostni konflikti in predpostavke?
5. Kakšne so opisne predpostavke?
6. Ali obstajajo napake v sklepanju?
7. Kako dobri so dokazi?
8. Kakšni so tekmujoči razlogi?
9. Ali so statistični podatki napačni?
10. Katere ključne informacije niso podane?
11. Kaj lahko zaključim?

1. O čem govori besedilo in kakšni so zaključki?

A) Kaj mi avtor želi povedati?

B) Kaj želi, da zaključim?

Obe prvini sta med seboj povezani: druga je odgovor na prvo!

Zaključke najdemo v povezavi z besedami: posledično, torej, sledi, da..., kaže, da ..., potrjuje, da ...

Lahko je več zadev: pomembno je razkriti ključno!

Primer

"Šolanje doma je povsem zakonit koncept, ki ga starši uporabljajo, če imajo čas, znanje in potrpežljivost. Toda, resnica je, da je le malo staršev sposobnih poučevati otroke.

Starši izpišejo otroke iz šole iz napačnih razlogov, kot je disciplina otrok v šoli in nestrinjanje s šolsko politiko."

Zadeva (vprašanje): Ali lahko vsi starši učijo svoje otroke doma namesto v šoli?

Zaključek: Večina staršev ni sposobna učiti otroke doma.

Prepoznali smo po frazi: "resnica je"

2. Kaj so razlogi?

Razlogi so **prepričanja, dokazi** in različne navedbe, ki podpirajo ali opravičujejo zaključke.

Razlogi pojasnjujejo, zakaj bi morali verjeti določenemu zaključku.

Razlogi + Zaključek = Argument

Argument = trditev/mnenje/sklep podprt z razlogi
sklep (trditev) o nečem + razlogi za ta sklep = argument

PRIMER:

≠ Večina politikov je podkupljivih. **sklep**

- Raziskave kažejo (...), da je večina politikov so podkupljivi.

razlog

+

sklep

Primer

"Javna kopališča so lahko nevarna za zdravje. Mnoga kopališča ne upoštevajo sanitarnih predpisov in dovoljujejo koncentracijo nevarnih bakterij. Študije kažejo, da le okrog 40 odstotkov javnih kopališč vzdržuje ustrezen delež klora v vodi."

Zadeva: Zakaj so javna kopališča nevarna?

Zaključek: Večina kopališč ne upošteva sanitarnih predpisov.

Razlog: Le 40 % vzdržuje zadovoljivo delež klora v vodi.

3. Katere besede ali fraze so dvoumne?

- Mnoge besede imajo **različne pomene**: svoboda, sreča, obscenost, reforme, terorist, (ne)civiliziran, ekstremist ...
1. Ali razlogi in zaključki vključujejo dvoumne besede?
 2. Kakšne možne pomene vključujejo ključne besede teksta?

Primer:

"Volite za kandidata, ki podpira družinske vrednote!"

~ Kaj so družinske vrednote?

Primer

"Uporabo drog moramo razumeti na enak način kot rabo govora in vere, torej kot temeljno človekovo pravico. Edini razlog za to, da država nadzoruje uporabo drog je, da nadzoruje državljane."

Zadeva: Ali naj država regulira uporabo drog?

Zaključek: Država ne sme regulirati uporabo drog.

Razlog: 1. Uporaba drog je temeljna človekova pravica.
2. Država nadzoruje državljane.

Dvournne besede: uporaba drog, temeljna čl. pravica, nadzorovanje državljanov

4. Kakšni so vrednostni konflikti in predpostavke?

Na primer:

Razlog: Prepovedane **droge** povzročajo **nasilje** in **kriminal**.

KJE JE SKRIT KONFLIKT? KAJ JE NASPROTJE NASILJU/KRIMINALU?

Vrednostni konflikt: **nasilje/kriminal** vs. **varnost/mir**

Vrednostna predpostavka: Javna varnost je pomembnejše od svobodne izbire.

Zaključek: Svobodna izbira drog ne bi smela biti legalizirana.

Tekmovanje vrednot

Avtonomija
Kolektivna odgovornost
Komfortnost
Sodelovanje
Enakost možnosti
Kreativnost
Fleksibilnost
Harmonija
Pravica
Red
Mir
Racionalnost
Modrost
Toleranca
Uspeh
Varnost

Predpostavka vrednost implicitno
preferira eno vrednoto pred drugo.

lojalnost-iskrenost
konkurenčnost-sodelovanje
varnost-svoboda
racionalnost-spontanost
tradicija-novost
enakost-individualnost
red-svoboda govora

Primer

"Različna delovna mesta imajo različno delovno okolje. Nekatera ponujajo **konkurenčno plačo, ocenjevanje dosežkov in tekmovanje**. Druga ponujajo **timsko delo**, plača pa je določena s stopnjo **izobrazbe ali z izkušnjami**. Katero delovno mesto omogoča največ **produktivnosti**?"

Zaključek: Delovno mesto naj ponuja konkurenčne plače.

Razlog: Ta delovna mesta omogočajo produktivnost.

Vrednostna predpostavka: Ker je pomembna produktivnost, je konkurenca pomembnejša od sodelovanja.

5. Kakšne so opisne predpostavke?

To so prepričanja o svetu in o tem, kakšen naj bi bil svet.

Opisne predpostavke govorijo o tem, ali je razlog dobro povezan z zaključkom.

Zaključek: Vsak študent mora spoznati vsaj eno svoje potencialno delovno mesto.

Razlog: Osebna izkušnja delovnega mesta je pomembna.

Predpostavka:

- a) "Potencialno" delovno mesto bo ostalo isto.
- b) Predstavitev delovnega mesta bo stvarna.

6. Ali obstajajo napake v sklepanju?

Kakšna je povezava med razlogi in zaključkom?

Na primer: *Prepoved kajenja na javnih mestih lahko vodi v omejevanje drugih svoboščin.*

Zaključek: Država ne bi smela prepovedati kajenja na javnih mestih.

Razlog:

Če dovolimo, da država prepove kajenje na javnih mestih, bo kmalu arbitrarno prepovedala tudi druge svoboščine.

Napaka v sklepanju: En korak ne sproži vedno drugega.

Primer

Zaključek: Državni program za zaščito otrok je napačen.

→ **Razlog 1:** Naši otroci morajo biti zaščiteni pred posegi politikov in ideologov, ki bi lahko preprečili normalen razvoj otrok. Za njih so pristojni le starši.

Napaka: Uporaba čustveno nabitega jezika, ki bralcem preusmerja pozornost.

→ **Razlog 2:** Starši in ne država morajo zaščititi svoje otroke.

Napaka: Preusmeritev akterstva brez navedbe razlogov.

Argument je **napačen**, če avtor:

- napada **osebo** in ne njegovo idejo,
- uporablja **poenostavljene vzroke**,
- uporablja **želeno netočno splošno sprejeto razmišljanje** (populizem),
- predstavlja **umetno dilemo** (telovadba/debelost; delo/izguba delavnega mesta),
- neprimerno apelira na **skupno mnenje** (To je mnenje večine ...),
- apelira na **čustva** oz. uporablja čustveno zaznamovane besede,
- **posplošuje**,
- **preusmerja pozornost** od teme (spin).

7. Kako dobri so dokazi?

- Kako strokoven je govorec/ka?
- Ali se je v preteklosti izkazal/-a kot kredibilen/-na (verodostojen)?
- Ali bi lahko bil/-a pristranski/-a?
- Ali je podal/-a dodatne informacije, ki izpričujejo njegovo/njeno kredibilnost?

8. Kakšni so tekmujoči razlogi?

Vsak kritični bralec mora prepoznati tudi **konkurenčne/druge razloge**:

- Ali lahko na drugačen način interpretiram dokaze?
- Kaj drugega bi lahko povzročilo to dejanje ali zaključke?
- Če pogledam iz druge perspektive, kateri razlog je pomembnejši?
- Če je ta interpretacija nepravilna, kakšna bi bila lahko druga?

9. Ali so statistični podatki zmotni?

Statistika so podatki, ki so izraženi v številkah in so predstavljeni kot dejstva. Vprašajte se: Katere informacije manjkajo pri podajanju statistik.

Primer:

"Pridevnik 'weberjanski' obstaja v več kot 250 različnih jezikih, kar kaže, na razširjenost njegovega dela po svetu."

Od kod ta podatek? Ali so dela Webra prevedena v 250 jezikov?

Primeri javnomnenjske manipulacije

Le Figaro je 28. 3. 2010 na naslovnici objavil: "Predsednik je spremenil stil", podnaslov: "58 % Francozov je mnenja, da se je spremenil na bolje".

58 % se je nanašalo na 49 % tistih, ki so sploh izjavili, da je spremenil način vodenja oblasti, kar dejansko pomeni le 28% vseh vprašanih.

Primeri javnomnenjske manipulacije

Le Figaro je 27. junija 2010 v naslovu zapisal: "Ilegalna migracija: 40 % Francozov ocenjuje vladne ukrepe proti ilegalnem prestopanju meja kot učinkovite"

Šele na koncu prispevka preberemo, da ima 60 % ljudi ukrepe za neučinkovite.

10. Katere ključne informacije niso podane?

1. Skupni kontraargument

- a) Kakšne razloge bi ponudil tisti, ki se z navedenim argumentom ne bi strinjal?
- b) Ali raziskave potrjujejo predstavljene razloge?
- c) Ali manjkajo primeri, analogije (primerjave), ki bi podpirale drugi argument?

2. Manko opredelitev

- a) Ali bi se argument razlikoval, če bi imeli drugačno opredelitev ključnih terminov?

3. Manjkajoče vrednote ali perspektive

- a) Ali bi različne vrednote oblikovale različne argumente?

4) Izvor dejstev argumenta

- a) Kaj/kdo je vir "dejstev"?

Katere ključne informacije niso podane?

- 5) **Natančnost procesa pridobivanja dejstev**
 - a) Koliko ljudi je izpolnjevalo vprašalnik?
 - b) Kako je oblikovan vprašalnik?
- 6) **Alternativne tehnike pridobivanja in organiziranja podatkov**
 - a) Ali bi bili rezultati drugačni, če bi postavili drugačna vprašanja?
 - b) Ali bi druge raziskave dale bistveno drugačne podatke?

Katere ključne informacije niso podane?

7) Manjkajoče ali nepopolne tabele, grafi, podatki

- a) Ali je avtor priredil slike, da majhni podatki izgledajo veliko?
- b) Ali bi podatki bili drugače, če bi vključili druge, npr. iz prejšnjih let?

8) Omejenost učinkov

- a) Ali argument vključuje pozitivne ali negativne posledice predlagane dejavnosti?
- b) Ali poznamo učinke dejavnosti: politične, družbene, ekonomske, biološke, duhovne, zdravstvene, okoljske ipd.?

9) Kontekst citatov in izjav

- a) Ali je bila izjava vzeta iz konteksta?
- b) Ali bi drugačen kontekst spodbudil drugačen odziv?

10) Koristi avtorja

- a) Ali bo avtor imel koristi od svojega argumenta?
- b) Ali je avtorjeva kariera odvisna od določenega zaključka?

11. Kaj lahko zaključimo?

Ko se odločamo, ali je imel avtor prav, se moramo prepričati, ali je prišel do razumnega (pametnega) zaključka. Zato skušamo oblikovati **alternativne zaključke**.

To je zadnje orodje v procesu odločanja, ali bomo sprejeli ali zavrgli avtorjeve zaključke.

Prva naloga

Vsak študent na spletnem referatu/gradiva sname besedilo, ki ga kritično prebere in **7. marca 2011** v poročilu odgovori na vprašanja tako, da pod vsakim vprašanjem napišete odgovor.

- V nabiralnik (12.00) ali na predavanja!

Na poročilo napišite svoje podatke.

Vsi, ki bodo negativno ocenjeni, lahko enkrat popravljajo.

- četrtek?

Prva raziskovalna naloga

Ne pozabite na naslovnico: prvo raziskovalno poročilo, ime

1. O čem govori besedilo in kakšni so zaključki?
2. Kakšni so razlogi?
3. Katere besede ali fraze so dvoumne?
4. Kakšni so vrednostni konflikti in predpostavke?
5. Kakšne so opisne predpostavke?
6. Ali obstajajo napake v sklepanju?
7. Kako dobri so dokazi?
8. Kakšni so tekmujoči razlogi?
9. Ali je navajanje statističnih podatkov napačno?
10. Katere ključne informacije niso podane?
11. Kaj lahko zaključim?